

ВИНОСКИ У НАУКОВОМУ ТЕКСТІ

**МЕТОДИЧНІ
РЕКОМЕНДАЦІЇ**

ВИНОСКИ У НАУКОВОМУ ТЕКСТІ

**МЕТОДИЧНІ
РЕКОМЕНДАЦІЇ**

Укладачі:

І.Л. Яловнича, В.М. Каніщева

*Рекомендовано до друку Науково-технічною радою
ВД «Академперіодика» НАН України (протокол від 23.12.2024 № 7)*

*Методичні рекомендації підготовлені в рамках виконання теми НДР:
«Видавнича діяльність НАН України» за умов змін у міжнародному
виданні наукової літератури» (номер держреєстрації 0122U000065)*

Виноски у науковому тексті. Методичні рекомендації /
В48 Уклад.: І.Л. Яловнича, В.М. Каніщева; НАН України, ВД «Академперіодика». — Київ: Академперіодика, 2024. — 30 с.

У методичних рекомендаціях докладно розглянуто наведення бібліографічних виносков у науковому тексті відповідно до стандартів ДСТУ 8302:2015, АРА та Chicago. Розглянуто різні стилі їх оформлення і види за місцем розташування у тексті, зв'язок з основним текстом, повторюваність та уніфікування. Додатково описано особливості оформлення виносков із посиланнями на специфічні електронні джерела та архівні документи. Текст доповнено прикладами переважно із видань НАН України.

УДК 655.25/26(083.13)

ЗМІСТ

ВСТУП. Історія виносок	5
1. Оформлення виносок	7
1.1. Стандарт ДСТУ 8302:2015	9
1.2. APA	15
1.3. Chicago	20
2. Виноски з посиланнями на специфічні джерела	23
2.1. Електронні джерела	23
2.2. Архівні документи	26
Висновки	28
Корисні посилання	29

ВСТУП

Важливим елементом наукової комунікації є її бібліографічний опис, зокрема бібліографічні виноски, прикнижкові та пристатейні списки, які забезпечують достовірність і відтворюваність наукових праць. Вони містять бібліографічні відомості про цитовані джерела, про які йдеться або згадується у тексті документа, достатні для його ідентифікування, пошуку та загальної характеристики. Бібліографічний опис дає змогу перевірити достовірність і точність наведених цитат, формул, статистичних даних, різних фактів і відомостей, запозичених з інших видань; виявити і розшукати ці першоджерела. Виноски потрібні для подальшого ознайомлення з темою, перевірки неоднозначних тез, мінімізації суперечок між авторами, уникнення звинувачень у плагіаті та крадіжках інтелектуальної власності.

Бібліографічний опис також є цінним інструментом для дослідників, шляхом до пов'язаної чи дотичної інформації. Однак багато авторів не замислюються над правильним і ефективним їх використанням. У цих методичних рекомендаціях ми намагатимемося розкрити історію виникнення, важливість виносков, а також надамо практичні поради щодо вміщення їх у тексті. Незважаючи на те, чи є ви досвідченим науковим автором, чи лише починаєте цю нелегку справу, розуміння того, як застосовувати виноски може допомогти підвищити чіткість і достовірність ваших робіт.

Історія виносков

В Україні та світі історія виникнення та розвитку бібліографічних виносков є частиною еволюції наукової діяльності, друкарства та видавничої справи. Вона бере свій початок ще з часів глибокої давнини, коли люди почали фіксувати свої знання та посилалися на праці по-

передників. Система бібліографічних виносок еволюціонувала разом із розвитком писемності, книгодрукування, науки й освіти.

Так, у текстах Стародавнього Єгипту, Греції та Риму коментатори часто додавали пояснення до основного тексту у вигляді маргіналій (записів на полях). Відомий приклад — маргіналії в працях Гомера чи Арістотеля, де переписувачі залишали позначки або пояснення. У середньовічних рукописах монахи додавали глоси (короткі пояснення чи переклади незрозумілих слів) до основного тексту, які іноді писали на полях чи між рядками. Виноски як окремий елемент ще не існували, але практика доповнювати написане була поширеною.

У XV—XVI ст. із винаходом друкарства (Йоганн Гутенберг, середина XV ст.) твори стали доступними ширшій аудиторії, що спричинило потребу у поясненнях і коментарях. Уперше з'являються друковані тексти з примітками внизу сторінок. Наприклад, у наукових працях або релігійних творах друкарі додавали коментарі для уточнення чи роз'яснення. У часи Реформації виноски почали використовувати для посилань на Біблію чи праці інших авторів.

Наукова революція XVII ст. сприяла формалізації виносок, оскільки вчені прагнули підтверджувати свої ідеї джерелами чи додатковими поясненнями. У XVIII—XIX ст. виноски стали невід'ємною частиною наукових і літературних текстів. Вони забезпечували структуру і давали можливість автору уникати перенавантажень основного тексту. У цей період з'являються стандарти використання виносок: нумерація, поділ на звичайні виноски (внизу сторінки) та кінцеві (в кінці тексту).

У XX ст. використання бібліографічних виносок уже стало звичним у науковій літературі. З'явилися різні стилі їх оформлення зі своїми способами посилання на джерела. З розвитком інтернету та електронних текстів виноски трансформувались у гіпервиноски, які дають змогу миттєво переходити до джерел, однак в академічному письмі традиційні виноски все ж залишаються важливим інструментом і невід'ємною частиною академічної та наукової культури, яка еволюціонувала разом із розвитком людського мислення і комунікації.

Історія бібліографічних виносок свідчить, що вони розвивались як відповідь на потребу впорядкування інформації та зв'язку між дослідниками.

1. ОФОРМЛЕННЯ ВИНОСОК

В Україні розвиток бібліографічних виносів почався з XIX ст. із появою наукових видань. Вони є обов'язковими у наукових статтях, дисертаціях, монографіях тощо. Зокрема, у міжнародних публікаціях використовуються сучасні стилі оформлення виносів: APA (American Psychological Association), MLA (Modern Language Association), Chicago, Harvard, а в національних виданнях основним є стандарт ДСТУ 8302:2015.

Існує чимало публікацій, присвячених цим стилям оформлення, бібліографічному опису різних видів документів. Та, незважаючи на наявність багатьох стандартів, які врегульовують правила бібліографування документів, редакційно-видавничої підготовки, поліграфічного або електронного виконання різних видів видань, досі зберігається різнобій в описах, що їх автори вміщують у покажчиках і списках літератури. Нерідко навіть у межах одного покажчика або списку описи не уніфіковано. Не буде перебільшенням сказати, що надзвичайно важко знайти таке наукове або науково-популярне видання, де всі бібліографічні виноски були б складені правильно та однаково. З рукописами цих творів справа ще гірша.

Питання уніфікування виносів, складання прикнижкових і пристатейних списків літератури належать до найбільш гострих, актуальних і складних. Від правильного їх розв'язання значною мірою залежить ефективність бібліографічної інформації, що міститься в наукових публікаціях. Прикнижкові та пристатейні списки були б ще ефективнішими, якби вони склались на якіснішому рівні й містили стандартизовані бібліографічні записи. Це дало б змогу засто-

совувати ці списки в довідкових пошуковиках різних інформаційних установ і бібліотек, вводити в бази даних автоматизованих інформаційно-пошукових систем без додаткових перевірок точності зазначених відомостей. На жаль, бібліографічні виноски та списки часто бувають неточними, різняться за повнотою бібліографічних відомостей, послідовністю й формою їх наведення. Відсутність уніфікації в оформленні виносок і списків спричинює додаткові трудовитрати і марнування часу читачів задля пошуку потрібної інформації. Слід наголосити, що більшість згаданих проблем з'явилися через відсутність або несвоечасність розроблення певних стандартів, а також через складнощі їх упровадження. Крім того, авторам слід уважніше перевіряти приклади, які вони наводять, на відповідність чинним стандартам, адже саме до їхніх рекомендацій насамперед прислухаються науковці.

Для того, щоб повніше зрозуміти, що таке стиль (стандарт) бібліографічних виносок, наведемо значення термінів, якими користуються під час їх оформлення, та їх види.

Бібліографічні виноски — сукупність бібліографічних відомостей про цитований, розглядуваний або згадуваний у тексті документ та інший документ, що є необхідним і достатнім для його загальної характеристики, ідентифікування та пошуку.

Об'єкт бібліографічної виноски — усі види опублікованих і неопублікованих документів, їх окремі складники або групи документів на будь-яких носіях інформації.

Знак виноски — умовна позначка у вигляді арабських цифр (порядкових номерів), літер чи астериска (зірочки), що використовують для пов'язування підрядкових і позатекстових бібліографічних виносок із частиною основного тексту документа.

Бібліографічні виноски складаються із таких елементів:

- заголовок бібліографічного запису (ім'я автора);
- основна назва документа (заголовок книжки, статті тощо);
- відомості, що належать до назви (пояснюють і доповнюють її);
- відомості про відповідальність;
- відомості про повторність видання;
- вихідні дані (містять відомості про місце видання, видавця та рік випуску документа);

-
- позначення та порядковий номер тому;
 - відомості про обсяг документа (у разі посилання на нього загалом як на комплексне джерело);
 - назва документа (журналу, збірника, газети тощо);
 - відомості про місцезнаходження об'єкта посилання;
 - номер сторінки в документі (у разі посилання на його частину);
 - примітки (у посиланні на електронний ресурс, депоновану наукову роботу тощо).

Виноски можуть бути таких видів (залежно від стилю оформлення): **внутрішньотекстові, підрядкові, позатекстові, комплексні, інформаційні**. За повторністю наведення — **первинні, повторні**. За складом елементів: **повні** (містять усі обов'язкові елементи, що використовують для загальної характеристики, ідентифікування й пошуку об'єкта виноски), **короткі** (містять частину обов'язкових елементів, які використовують тільки для пошуку об'єкта виноски).

Отже, коротко з'ясувавши основні вимоги щодо виносок та їх види, слід тепер зупинитися на деяких стилях (стандартах) їх оформлення. Обравши один стиль автор (упорядкувач, редактор) має чітко його дотримуватись, щоб, як уже зазначалося, не було розбіжностей в оформленні бібліографічних описів у межах однієї праці.

1.1. Стандарт ДСТУ 8302:2015

Стандарт ДСТУ 8302:2015 застосовується для оформлення бібліографічних виносок вітчизняних видань, хоча зараз все частіше можна побачити й інші стилі, міжнародні, що вказує на інтеграцію українських публікацій у світові системи наукової комунікації.

Сфера застосування стандарту:

- устанавлює основні види бібліографічних виносок;
- поширюється на виноски в опублікованих і неопублікованих документах незалежно від носія інформації;
- призначений для науковців, авторів творів, видавців, фахівців редакцій та усіх, хто починає писати наукові роботи.

Елементи бібліографічного запису подають згідно з ДСТУ ГОСТ 7.80 і ДСТУ ГОСТ 7.1 з урахуванням таких особливостей:

- імена авторів у бібліографічному описі у відомостях про відповідальність не повторюють;

— за потреби у заголовку бібліографічного запису позатекстової виноски можна зазначати більше ніж три імені авторів;

— для розподілу зони бібліографічного опису, в бібліографічній виносці рекомендовано застосовувати знак «крапка» (.);

— у бібліографічних виносках на складник (наприклад, статтю у періодичному виданні) документа у формі аналітичного бібліографічного опису треба ставити розділовий знак «крапка», а відомості про документ (його назву), у якому розміщено складник, виділяти шрифтом (наприклад, курсивом):

Нахлік Є.К. Віражі Франкового духу: Світогляд. Ідеологія. Література. Київ: Наук. думка, 2019.

Якубова Л.Д. Рашизм: Звір з безодні. Київ: Академперіодика, 2023.

Боровик М.А., Пастушенко Т.В. Всеукраїнська наукова конференція «Усна історія в Україні: сучасність та перспективи». *Український історичний журнал*. 2012. № 4. С. 235—237.

Борчук С., Бурачок Л., Лизень Є. Прикарпаття в історико-краєзнавчих студіях Ісидора Шараневича. *Краєзнавство*. 2024. № 1. С. 168.

Внутрішньотекстові бібліографічні виноски застосовують, якщо значну частину відомостей про об'єкт виноски внесено до тексту документа; розміщують безпосередньо в тексті документа; подають у круглих дужках (); відомості подають через знак «крапка» (.); може бути у повній або короткій формі, наприклад:

Як писав І. Франко: «Адже ж учений, викладаючи нам здобутки науки, мусить послуговуватися мовою, і то не якоюсь абстрактною, а тою звичайною, витвореною історично, привичною для нас» (Франко І. Із секретів поетичної творчості. *Літературно-науковий вістник*. 1898. Т. 1. Ч. 2) — *повна* форма;

(Літературно-науковий вістник. 1898. Т. 1. Ч. 2) — *коротка* форма.

«...стаття була надрукована у часопису (Зоря. 1883. № 7) ...»

«Монографія “Словотвір” (Київ, 1993) була присвячена...»

Підрядкові бібліографічні виноски розміщують як примітку в нижній частині сторінки (полоси набору), відмежовуючи від основного тексту горизонтальною рисою; пов'язують із текстом документа за допомогою знаків виноски, наприклад:

У праці зазначено: «Із 60 синонімічних рядів <...> належить 51... ряд»¹.

Перед підрядковою виноскою:

¹ Микучлик Р.Б. Синонімія термінів з прізвищевими компонентами у фізичній терміносистемі. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2008. № 620. С. 104—106.

У тексті: «...за словами французького дослідника Еміля Дюркгайма: “...як колективні уявлення, які відтворюють колективну дійсність”¹⁹».

У виносі: ¹⁹ Дюркгайм Е. Первісні форми релігійного життя. Тотемна система в Австралії. Пер. з фр. Київ: Юніверс, 2002. С. 13.

У тексті: «Вчений констатує: “Заховалася сила пісень, в яких використані легенди про чуда чудотворних ікон”»⁵⁷.

У виносі: ⁵⁷ Возняк М. Історія української літератури. Т. 3: Віки XVI—XVIII. Ч. 2. Львів: Просвіта, 1924. С. 304—308.

Знаки виноски відокремлюють від тексту проміжком. Якщо текст цитовано не за першоджерелом, то на початку наводять пояснювальні слова: «Наведено за:», «Цит. за:» і зазначають джерело, з якого запозичено текст.

⁸ Цит. за: Грушевський М.С. Історія України-Руси. Київ, 1995. Т. 2. С. 72.

Також виноску можна наводити у повній або короткій формі.

У тексті: «...часто має ностальгійне забарвлення, що засвідчують численні дослідники²⁵⁸...»

У виносі:

²⁵⁸ Див.: Мережинская А. Художественная парадигма переходной культурной эпохи. Русская проза 80—90-х годов XX века. Киев: Киев. ун-т, 2001; Турган О., Гребенюк Т. Універсальні категорії в системі літературного твору. Запоріжжя: Просвіта, 2008; Томпсон Е. Трубадури імперії: російська література і колоніалізм. Київ, 2006 та ін.

У тексті: «...модель лінійного односпрямованого “російського часу”²⁵⁷...»

У виносі:

²⁵⁷ Забужко О.С. Хроніки від Фортінбраса. С. 224.

Позатекстові бібліографічні виноски використовують переважно у наукових виданнях у разі багаторазових виносок на одні й ті самі документи; нумерують у межах усього документа або в межах окремих розділів, застосовуючи наскрізне нумерування (арабськими цифрами); наводять як перелік бібліографічних записів і розміщують наприкінці основного тексту документа або його складника (зазначаючи, наприклад, «Список бібліографічних посилань»); по-

вторюють бібліографічні відомості про об'єкт виноски, який згадано в тексті документа.

Сукупність позатекстових бібліографічних виносок, оформлених як перелік бібліографічних записів, не можна вважати бібліографічним списком (списком використаної літератури) чи покажчиком, що мають самостійне значення як бібліографічні посібники. Проте текст документа можна пов'язувати знаками виноски з бібліографічним списком використаної літератури.

Позатекстові бібліографічні виноски пов'язують із фрагментом тексту документа, до якого воно належить, за допомогою знаків виноски, які або виносять на верхню лінію шрифту після відповідного тексту та перед позатекстовою виноскою або складають в одну лінію зі шрифтом основного тексту (у квадратних дужках ([]) у тексті та без дужок перед позатекстовими виносками):

У тексті: Згодом цю проблему як окреме мовне явище розглянула Т.А. Коць у статті «Явище варіантності в історії літературної мови» [116].

У позатекстовій виносці:

116. Коць Т.А. Явище варіантності в історії літературної мови. *Українська мова*. 2016. № 2. С. 82—91.

Якщо в тексті згадують конкретну частину бібліографічного джерела, після неї можна зазначити (у квадратних дужках) порядковий номер позатекстової бібліографічної виноски та сторінку, на якій є ця виноска. Між поданими відомостями проставляють знак «кома» (,):

У тексті: [2, с. 28]; [2, с. 154].

У позатекстовій виносці:

² Історія української літератури: у 2 кн. Кн. 1. За ред. акад. М. Г. Жулинського.

Якщо посилання в тексті подають на документ, авторами якого є одна, дві чи три особи, у квадратних чи круглих дужках зазначають їхні прізвища, розділяючи знаком «кома» [,] (,).

У тексті: [Вакаренко, Радченко, с. 72] чи (Вакаренко, Радченко, с. 72).

У позатекстовій виносці:

Вакаренко О.Г., Радченко А.І. Науково-видавнича діяльність Національної академії наук України: 2002—2011 рр. Київ: Академперіодика, 2013. 143 с.

Якщо посилання в тексті подають на документ, авторами якого є чотири та більше осіб, у квадратних дужках зазначають тільки його назву.

У тексті: [Основи термінотворення].

У позатекстовій виносці: Основи термінотворення: монографія. Дьяков А.С. та ін. Київ, 2000. 348 с.

У наукових монографіях, зокрема з літературознавства та мовознавства, звичними є посилання на джерела, тобто на праці, які автор досліджував (зазвичай їх перелік подаємо окремим списком у кінці монографії). У тексті посилання на них подані у дужках (круглих або квадратних — як вирішать автор і редактор) найчастіше у вигляді абрєвіатури або за прізвищем автора розглядуваної праці, може бути вказано рік і сторінку:

«<...> доўгу'нец 'сорт льону посівного', а також куд'р'аш 'т. с.' [ГЧЗТ, с. 88; 48, с. 125] <...>»

«<...> плеската 'сорт квасолі' [ГМ III, с. 14]»

Повторні бібліографічні виноски — це посилання на один і той самий документ, його частину, групу документів, що наводять у скороченій формі за умови, що всі потрібні для ідентифікування та пошуку цього документа бібліографічні відомості зазначено у первинній виносці на нього. Якщо виноски повторюються на одній сторінці, то їх супроводжують словами «Там само» або «Зазнач. праця», «Cit. op.», «Ibid.». Такі виноски теж можуть бути внутрішньотекстовими, підрядковими, позатекстовими. Наведемо приклад підрядкової виноски:

¹ Белей І. Гомерова «Одіссея». *Зоря*. 1892. Чис. 12 (15 черв.). С. 337—338.

² Ковалевська О. Роль науково-технічних експертиз у запобіганні створенню та популяризації фальсифікатів (на прикладі одного з «портретів» Івана Мазепи). Іван Мазепа та просторово-часовий колорит його доби. Київ: Академперіодика, 2024. С. 92—99.

³ Там само. С. 95.

⁴ Белей І. Зазнач. праця. С. 9.

Повторно виноска може бути подана скорочено:

Первинна:

⁵ Гриценко О. «Своя мудрість»: національні міфології та «громадянська релігія» в Україні. Київ: УЦКД, 1998. С. 36.

Через кілька сторінок *повторна*:
Гриценко О. «Своя мудрість»... С. 157.

Комплексні бібліографічні виноски. Тут кілька об'єктів подають в абетковому чи хронологічному порядку або за абеткою назв мов, тобто за принципом єдиної графічної основи — кириличної, латинської тощо, або кожною мовою окремо. Комплексні виноски можуть бути також внутрішньотекстовими, підрядковими, позатекстовими і можуть містити первинні та повторні виноски. Бібліографічні виноски у складі комплексної виноски розділяють між собою знаком «крапка з комою».

Якщо кілька бібліографічних виносок у складі комплексної виноски мають ідентичні заголовки (один і той самий автор кількох праць), у другому й наступних посиланнях ці заголовки можна замінити словами: «Його ж», «Її ж», «Їх же» або «Idem», «Eadem», «Ibidem» (лат. мовою). Ідентичні заголовки у бібліографічних виносках у складі комплексної виноски можна не наводити. У цьому разі після заголовка в першій виносці ставлять знак «двокрапка», а перед основною назвою наступної виноски проставляють її порядковий номер. Наприклад:

Підрядкова комплексна виноска:

¹ Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи: навч. посібник для студ. ВНЗ. Київ, 2011. С. 128; Його ж. Психологія і педагогіка вищої школи в запитаннях і відповідях: навч. посіб. для студ. ВНЗ. Київ, 2011. С. 230.

Позатекстова комплексна виноска: ²⁷ Кузьмінський А.І.: 1) Методика навчання англійської мови в аспекті комунікативно-когнітивного підходу: навч.-метод. посіб. Черкаси, 2011. С. 31; 2) Моделювання професійної діяльності майбутнього фахівця в умовах інтеграції України в європейський освітній простір: навч. посіб. Черкаси, 2011. С. 78.

Інформаційні виноски. Крім бібліографічних, у науковому тексті можуть бути й інші виноски — інформаційні: тлумачення слів, переклад іншомовних слів, стислий коментар та ін. Зазвичай їх позначають як посторінкові позатекстові виноски у порядку наведення у тексті:

1 *

21
32

Наприклад:

* З а м о в л я т и — тут: підговорювати.

¹ Див.: Припутень О.І. Євген Павлович Гребінка і Гребінківщина. Полтава, 2011. С. 11.

Якщо інформаційних виносів у тексті на сторінці більше ніж три, то перед зірочками ставимо порядкову цифру:

*

**

4*

5*

Інколи інформаційні виноска можуть мати спільну із бібліографічними виносками нумерацію. Це рішення ухвалює редактор або автор.

Позатекстові інформативні виноска подають після основного тексту, розміщуючи в кінці розділу або всієї праці. Посилання на них «прив'язують» до тексту цифровою суцільною індексацією. Наприклад:

¹⁸ West III. J. L.W. William Styron: A Life. New York: Random House, 1998.

¹⁹ Хваль Л.В. Достоевський і «Південна школа» американського роману: (Типологія і контактено-генетичні зв'язки). Дис. ... канд. філос. наук: 10. 01. 05. Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України. Київ, 2001.

<...>

⁵⁵ Такі сумніви Стайрон висловлює в есе "Кінороман" у збірці "Тавайські сигари в Камелоті".

<...>

⁵⁷ Prix mondial Cino Del Duca — міжнародна літературна премія, заснована у 1969 р. у пам'ять про французького підприємця... Чіно Дель Дука (1899—1967).

1.2. АРА

АРА — це один із міжнародних стилів цитування й оформлення бібліографічних виносів, розроблений Американською психологічною асоціацією (American Psychological Association). Актуальними є редакції стандарту АРА 6 (АРА 6th ed.) та АРА 7 (АРА 7th ed.). Використовується він зарубіжними, а сьогодні все більше і вітчизняними видавництвами.

Разом із тим ще досі не розроблені офіційні рекомендації щодо адаптації стилю АРА до української граматики та перекладу відповідних компонентів, саме тому вимоги конкретних видань та/чи видавництва щодо оформлення бібліографічних виносок і цитування за АРА можуть різнитись.

Під час оформлення виносок за допомогою стилю АРА враховується стандарт ДСТУ 8302:2015, якщо це українське видання. Слід зауважити, що усі англomовні складники подаються дослівними українськими відповідниками: Retrieved from — Отримано з, no date (n. d.) — без дати (б. д.), Comp. — Укладач (Уклад.), Trans. — Перекладач (Пер.), et al. — та ін., Issue — Випуск (Вип.), article — стаття, Part (P.) — Частина (Ч.), n. p. — без місця публікації (б. м.), ed. — видання (вид.), p. — с. (сторінка), Vol. — Том (Т.), Ed. — Ред. (Редактор), Eds. — Редактори (Редактори), In — У(В) тощо.

Загальна схема оформлення виносок за стилем АРА:

Автор. → (Дата). → Назва. → Інформація про видавця.

Автор. Прізвище та ініціали автора(ів). Прізвище та ініціали треба розділяти комою. За наявності двох авторів перед прізвищем другого автора використовується символ амперсанд (&). Перед символом &, після ініціалів автора, також ставиться кома (.). За відсутності авторів вказують прізвище, ініціали редактора(ів) чи укладача(ів). Якщо авторів більш як два, у бібліографічному описі потрібно навести прізвища та ініціали усіх авторів, а символ & поставити перед прізвищем останнього автора (якщо авторів не більше 20). Кома (,) після ініціалів передостаннього автора зберігається. У внутрішньотекстовій виносці символ & не застосовується, а після першого прізвища додається «та ін.» («et al.»). Якщо авторів більш як 20, то вказують перші 19 прізвищ з ініціалами, після цього додають три крапки з пробілами перед та після них (...) і вказують прізвище та ініціали останнього (незалежно від загальної кількості) автора.

³⁵ Нечуй-Левицький, І. (2006). *Кайдашева сім'я*. Школа. (Оригінал опубліковано 1878 р.).

⁴⁶ Smith, J. (2015). *The history of art*. Art Press.

¹² Злобін, Г. Г., & Рикалюк, Р. Є. (2006). *Архітектура та апаратне забезпечення ПЕОМ*. Каравела.

³ Bechara, A., Damasio, H., & Damasio A. R. (2000). Emotion, decision making and the orbitofrontal cortex. *Cerebral Cortex*.

² Wolchik, S. A., West, S. G., Sandler, I. N., Tein, J., Coatsworth, D., Lengua, L., ...Griffin, W. A. (2000). An experimental evaluation of theory-based mother and mother-child programs for children of divorce. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 68(5), 843—856.

Якщо у виданні відсутні автори, а відповідальними за видання є редактор, упорядник, укладач, автор-укладач, керівник авторського колективу тощо, то у виносці їх вказують як автора, зазначаючи у дужках після ініціалів офіційні скорочення: (Ред.), (Уклад.), (Упоряд.), (Авт.-уклад.) і т. д. Наприклад: Коваленко, Ю.В. (Ред.), Коваль, І.О. (Уклад.), Kudrow-Stern, L. (Eds.), Білоцерківець, С.П. (Упоряд), Корзун, В.Ю. (Авт.-уклад.). У внутрішньотекстовій ж виносці прізвище редактора (упорядника, укладача тощо) наводиться як прізвище автора. Наприклад: [Коваленко, 2017, с. 254]; [Коваль, 2023]; [Kudrow-Stern, 2016]; [Білоцерківець, 2017, с. 254]. [Корзун, 2023].

⁵ Васильчук, М.В., & Дуброва, Н.Й. (Ред.). (2004). *Збірник нормативних документів з безпеки життєдіяльності* (2-ге вид.). Основа.

⁸ Bodenhamer, D. J., & Shepard, R. T. (Eds.). (2006). *The history of Indiana law*. Ohio University Press.

Якщо у виданні відсутні автори, редактори та укладачі, то у бібліографічному описі перед назвою вказують організацію, відповідальну за видання. Назву організації вказують без скорочень та аббревіатур.

¹⁰ Видавничий дім «Академперіодика» НАН України. (2024, 31 грудня). *Побачила світ ще одна книга з проекту «Україна. Нариси історії»*. <http://surl.li/lgvqvc>

Якщо видання не має автора, редактора, укладача, організації, відповідальної за видання тощо, то в описі першочергово подається його назва *курсивом*, рік або дата видання (у дужках), потім — інша інформація про публікацію.

³² *Громадянська освіта в Україні: результати соціологічного опитування*. (2021). Одеська гуманітарна академія. <https://duan.edu.ua/cd8d2587413658312345>

(Дата). Рік або дата видання (у круглих дужках). Рік, Місяць і число (точну дату) вказують у бібліографічному описі статей із газет

та онлайн-ових публікацій. Якщо точна дата у джерелі не вказана, а наведено з великої літери Місяць (Пора року тощо), у дужках вказують цю інформацію. Наприклад: (2019, Вересень 10); (2021, Січень); (2019, Літо). Якщо дата публікації визначена приблизно, в дужках використовується скорочення «бл.» («близько») та рік, наприклад: (бл. 1960). Якщо немає можливості визначити дату, то у дужках вказують (б. д.).

⁴⁶ Вишнеvsька, М. (2016, 23—29 червня). Іванове свято. *Слово Провісти*, (25), 14—15.

Назва. Назва; відомості, що стосуються назви праці; паралельна назва (за наявності). *Курсивом* — для книг, прямим шрифтом — для статей у періодичних виданнях. Назва та відомості, що стосуються назви, розмежовують (без пробілу) двокрапкою (:). Відомості, що стосуються назви, починають з великої літери.

³⁹ *Сучасна українська політика: Збірник наукових праць VI Міжнародної науково-практичної конференції, 23 лютого 2022 р.*

Якщо опис містить відомості про видання і номер тому, то їх потрібно вказати в дужках та розділити комою.

²³ Шевченко, Т. Г. *Вибрані твори* (2-ге вид., Т. 3).

У бібліографічному описі книг загальну кількість сторінок не вказують. У бібліографічному описі статті періодичного видання (журналу, збірника наукових праць, збірника тез, матеріалів конференцій, газети або частини (розділу) книги *курсивом* виділяють не назву статті, а *назву видання* (журналу, збірника, книги тощо), складовою частиною якого вона є. Сторінки (інтервал сторінок) з використанням літери (с.) вказують лише в описі частини книги (статті збірника або розділу книги, статті із матеріалів конференцій). У цих випадках сторінки вказують в дужках () після назви книги, збірника із позначенням слова «сторінка» маленькою літерою (с.). Після літери «с.» (вказівки на сторінку або інтервал сторінок) треба поставити перед цифрою нерозривний пробіл. Для вказівки на міжсторінковий інтервал використовують коротке тире (–), а не дефіс (-).

Якщо у виносі вказана частина книги (наприклад, розділ, підрозділ тощо), то перед назвою книги (яка подається *курсивом*), додають літеру «У», або «В».

⁵⁴ Бровченко, О.П. (2021). Стратегії суспільного розвитку. У М. Бородай (Ред.). *Сучасна українська політика* (с. 5–68). Київ: Парламентське видавництво.

Додаткова інформація (за необхідності). Ініціали та прізвища редакторів, перекладачів, укладачів, упорядників, авторів-укладачів та інших відповідальних за видання; відомості про номер видання тощо. Інформацію про редакторів, перекладачів та інших відповідальних осіб наводять із зазначенням їхньої ролі (для редакторів: українською мовою — «Ред.»; англійською — «Ed.» або «Eds.»; для перекладачів: українською мовою — «Пер.», англійською мовою — «Trans.». Ініціали (редакторів, укладачів, перекладачів тощо) треба вказати перед прізвищем, а не після нього. Різні групи учасників видання розділяють між собою крапкою з комою (;). У цьому разі перед крапкою з комою ставиться нерозривний пробіл. В описі статей періодичних видань знак (№) або скорочення (Вип.) не використовують, вказати потрібно лише порядковий номер і відокремити його від назви видання комою (,). Для статей з періодичного видання вказати треба назву періодичного видання (*курсивом*), номер випуску (*курсивом*), (за наявності — номер тому прямим шрифтом, у дужках, без пробілу між номером випуску та дужкою номера тому), сторінку (інтервал сторінок) — прямим шрифтом.

¹ *Український історичний журнал*, 10, 121—154.

⁶ Діденко, Ю.В. (2024) Наукова періодика НАН України: кров, піт і сльози. *Вісник НАН України*, 8, 76—85. <https://doi.org/10.15407/vsn2024.08.076>

Інформація про видавця. Місце видання; назва видавництва (для книг). Після назви книги або ж після додаткової інформації про неї потрібно вказати місцезнаходження видавця (назва міста), а після двокрапки — назва видавця. Місцезнаходження видавця не вказується у тому разі, якщо воно не відоме. Після назви видавця, якщо книга містить DOI, треба додати посилання на нього. Якщо індексу DOI немає, але видання наявне в мережі «Інтернет», то треба вказати посилання на стабільну електронну адресу (URL-адресу) доступної для читача сторінки. Інтернет-посилання наводять без використання аббревіатур DOI або URL. Після інтернет-посилання крапку не ставлять. Якщо електронна книга не має DOI або стабільної URL-

адреси, посилання на книгу завершують назвою видавця. Виноска в цьому разі така сама, як і для друкованої книги.

За наявності репринтного видання (передруку) в кінці виноски зазначають рік оригінального видання праці або твору.

⁸ Квітка-Основ'яненко, Г. Ф. (2006). Конотопська відьма. Львів: Основи. <https://duan.edu.ua/cd8d258741365832142> (Оригінальна робота опублікована у 1837 р.).

1.3. Chicago

Виноски за стилем Chicago — це поширений стиль оформлення посилань, який застосовують у наукових роботах. Існує два типи виносков за стилем Чикаго: довгі та короткі. Довгі виноски — повна форма для першого цитування джерела, а короткі — для другого і далі цитування того самого джерела (у виносці потрібно тільки зазначити прізвище автора, скорочену форму заголовка (якщо більше чотирьох слів), а також сторінковий інтервал).

Загальна схема оформлення виносков за стилем Chicago:

Автор (ім'я, прізвище автора, після них ставиться кома), → **Назва** (Подається курсивом) → **(Місце видання, видавництво, рік)**, → **Сторінковий інтервал** (необхідно скорочувати число сторінок, де це можливо, наприклад, якщо цитату розміщено на сторінках 123—124, то у виносці вказати треба 123—4).

Зупинимося на оформленні виносков більш детально.

Якщо в публікації зазначено не більше трьох авторів, то у виносці необхідно вказати усіх авторів через кому (можна також подавати через і/та). Якщо ж зазначено чотири та більше авторів, то у виносці необхідно зазначити ім'я першого автора та вказати «та ін.».

Повна (довга) форма виноски:

¹¹ Микола Тимошик, *Видавнича справа та редагування* (Київ: Ін Юре, 2004), 45.

Коротка форма виноски:

¹² Тимошик, *Видавнича справа та редагування*, 49.

Повна:

¹³ Василь Шульгін, Микола Слободяник та Вадим Павленко, *Хімія* (Харків: Фоліо, 2014), 48.

Коротка:

¹⁴ Шульгін, Слободяник та Павленко, *Хімія*, 55.

Повна:

¹⁵ Ганна Прусова та ін., *Математика* (Київ: Освіта, 2004), 35.

Коротка:

¹⁶ Прусова та ін., *Математика*, 40.

Якщо у виданні відсутні автори, а відповідальними за видання є редактор, упорядник, укладач, автор-укладач, керівник авторського колективу тощо, то у виносі треба зазначити їхнє ім'я, прізвище, а через кому скорочено вказати їхню роль у виданні. Якщо це поси- лання на іноземне джерело, то роль слід подати іноземними відпо- відниками (див. вище у параграфі про стиль APA).

⁹ Надія Фіголь, уклад., *Українська мова* (Київ: НТУУ «КПІ», 2009), 25.

³⁴ Richmond Lattimore, trans., *The Iliad of Homer* (Chicago: University of Chicago Press, 1951), 91—92.

Якщо у джерелі є і автор, і редактор, перекладач, упорядник, та ін., то після назви через кому треба зазначити роль, ім'я і прізвище.

²⁵ Юрій Немирич. *Роздуми про війну з московитами*, пер. В.Д. Литвино- ва, Я. Стратій (Київ: Академперіодика, 2014), 60 с.

Якщо у виносі посилання здійснено на частину книги (ззна- чається у лапках), наприклад, розділ, підрозділ тощо, то після назви цієї частини через кому з малої літери додається «у», або «в» та назва книги.

²⁶ Єва Балашова, «Стратегічні дослідження», у *Пріоритети інвести- ційного забезпечення*, за ред. Андрія Сухорукова (Київ: Наук. думка, 2014), 5—9.

У багатотомних виданнях зазначається кількість томів (т.) чи окремих том (тоді вказуються сторінки) через кому з малої літери.

⁴⁷ Іван Франко, *Зібрання творів*, 50 т. (Київ: Наук. думка, 1976—1986).

⁴⁸ Леся Українка, *Зібрання творів*, т. 10 (Київ: Смолоскип, 2021), 528.

У періодичних виданнях «назви статей» подаються у лапках, далі подається *назва журналу* курсивом, номер журналу (без позначки №), у дужках (рік) і через двокрапку (:) сторінковий інтервал. Якщо видання має електронний ресурс, то його теж треба вказати через кому після зазначених сторінок.

¹⁵ Володимир Широков, «ГраMATика у феноменологічному вимірі», *Мо- вознавство*, 4(2014): 3—27.

¹⁶ Анна Радченко, «Крихка спадщина й архітектурні студії», *Світогляд*, 5(2014):68–69, <https://www.mao.kiev.ua/biblio/jscans/svitoglyad/svit-2024-19-5/svitoglyad-5-2024-radchenko-020.pdf>

У газетах після її *назви* у лапках дата подається через кому, а далі через кому сторінковий інтервал.

¹⁷ Інна Лиховид, «Медичний прорив», *День*, Січень 15, 2016, 5.

¹⁸ Інна Лиховид, «Медичний прорив», *День*, Січень 15, 2016, <http://www.day.kiev.ua/ua/article/denukrainy/medicinskiy-proryv>

У дисертаціях і матеріалах конференцій «назви» треба подати у лапках, далі зазначити у дужках (тип роботи з вказівкою наукового ступеня автора, назва установи, у якій захищено роботу, рік).

¹⁹ Олександр Саленко, «Наукові основи високоефективного гідрорізання» (Дис. канд. техн. наук, НТУУ «КПІ», 2001).

²⁰ Олег Поліщук, «Інженерія програмного забезпечення» (Матеріали конференції молодих вчених, Київ, Червень 25—29, 2008).

Якщо є потреба процитувати те саме джерело з тієї ж сторінки два або більше разів поспіль, у виносці слід використовувати слово «Там само». Якщо ж треба процитувати те саме джерело два або більше разів поспіль, але з іншої сторінки, у виносці слід використовувати «Там само», а потім поставити кому і вказати новий сторінковий інтервал.

2. ВИНОСКИ З ПОСИЛАННЯМИ НА СПЕЦИФІЧНІ ДЖЕРЕЛА

2.1. Електронні джерела

Виноски, які є посиланнями на електронний ресурс, як й інші, можна створювати за будь-яким стилем, який ви обрали під час написання роботи. Електронні ресурси поділяють за: *режимом доступу* — локальний, віддалений; *видом інформації* — електронні дані, електронні програми, електронні дані та програми.

Джерело інформації — титульний екран, основне меню, програма, головна сторінка сайту чи порталу, що містять відомості про автора, назву, відповідальність, перевидання (версію), місце та рік видання.

Відомості, необхідні для пошуку електронного ресурсу: відомості про доступ, дата оновлення документа або його частини, електронна адреса, дата звернення до документа.

Після відомостей про відповідальність можна не вказувати інформацію про вид електронних даних чи програм: електронні текстові дані (скорочено: електрон. текст. дані), електронні графічні дані (електрон. граф. дані) тощо. Відомості про доступ до електронного ресурсу подають у бібліографічних посиланнях на документи з комп'ютерних мереж, а також із повнотекстових баз даних, доступ до яких здійснюють на договірній основі або за передплатою. Відомостям про дату (день, місяць, рік) останнього оновлення електронного ресурсу віддаленого доступу мають передувати сло-

ва «Дата оновлення». Ці відомості наводять перед даними про режим доступу («URI», «URL», «DOI»), наприклад (за стандартом ДСТУ 8302:2015).

Підрядкова виноска:

² Заніздра Н. О. Явище синонімії в українській термінології. *Вісник КДПУ Імені Михайла Остроградського*. 2008. Вип. 2 (49). Ч. 2. URL: <http://www.kdu.edu.ua/statti/2008-2-2/8.pdf>

Соціальні мережі дедалі частіше стають об'єктами цитування і також потребують бібліографічного опису. Вони так само, як і будь-який інший електронний ресурс, міститимуть завжди однаковий набір елементів, про який ішлося вище.

³ Петро Порошенко. Twitter. URL: <https://twitter.com/poroshenko/status/580585200830251008>. Назва з екрана. Дата публікації: 25.03.2015. Дата перегляду: 30.03.2015.

Складники виноски можуть мати певні особливості. Наприклад, якщо реальне ім'я автора відрізняється від імені в соціальній мережі, то можна вказати реальне прізвище з ініціалами, а ім'я автора в соціальній мережі подати у квадратних дужках (якщо реальне ім'я невідоме, ім'я автора у соціальній мережі наводиться без квадратних дужок). Якщо у повідомленні немає слів (наприклад, фото без тексту) необхідно подати опис об'єкта у квадратних дужках. Після назви у квадратних дужках слід зазначити форму змісту, приміром, поточний допис (статус), повідомлення, фотографія, стрічка новин, відеофайл, фотоальбом тощо. Електронна адреса містить URL об'єкта опису, що якнайточніше спрямовує до нього користувача. Якщо зміст об'єкта опису може змінюватись, в описі обов'язково треба зазначити дату перегляду (перевірки доступу).

Сьогодні у різних виданнях набувають популярності сучасні оформлення виносок — кодування за допомогою QR-кодів і використання додатку QR-сканера на мобільних пристроях.

QR-код (англ. *quick response* — *швидкий відгук*) — матричний код (двовимірний штрих-код), розроблений і представлений японською компанією Denso-Wave 1994 року. Основна перевага QR-коду — це легке розпізнавання сканувальним обладнанням, зокрема й фотокамерою мобільного телефону. Найпопулярніші програми

перегляду QR-кодів підтримують такі формати даних: URL, вебсторінки, E-mail (з темою листа), SMS на номер (з темою), MeCard, vCard та географічні координати. Більше інформації про структуру самого коду можна почитати у відкритих джерелах пошукової системи Google.

Отже, QR-код у вигляді квадрата з пікселями чорного та білого кольору можна створити за допомогою інтернет-ресурсів (сайтів), наприклад:

Серед найчастіших кодувань:

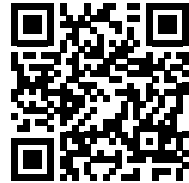
- вебпосилання;
- текстова інформація (біля абзацу тексту);
- персональні дані (дані візитівки);
- відправлення повідомлень.

Як користуватися QR-кодом? Цікавим є те, що усі QR-коди у своїй більшості схожі. Обираємо тип кодування, наприклад «направлення на вебресурс», копіюємо гіперпосилання у відповідне поле та натискаємо кнопку «Створення QR-коду». Праворуч з'являється відповідний двовимірний піксельний код — QR-код. Під ним кнопка «Скачати QR-код». Для перевірки правильності створення QR-коду, звісно, потрібно мати мобільний пристрій: смартфон чи планшет, на якому встановлений відповідний додаток — QR-сканер. Для цього потрібно зайти в App Store або Play Market та в пошуку знайти відповідний додаток.

• Щоб завантажити мобільний додаток потрібно, щоб на мобільному пристрої був інтернет, тобто або інтернет-підключення через WI-FI, або ж мобільний інтернет. Потім додаток можна застосовувати без підключення до інтернету.

• Перевіряти правильність створення можна прямо скануючи QR-код з екрана монітора камерою мобільного пристрою з використанням відповідного додатку.

Слід зауважити, що, застосовуючи електронні ресурси, потрібно враховувати їхню мінливість і нестійкість: зміст може бути змі-

нено, доповнено, відредаговано, він може навіть повністю зникнути. Тому доцільно зберігати необхідні повідомлення — робити знімки екрана.

2.2. Архівні документи

Виноски на архівні документи можуть містити такі елементи: заголовки бібліографічного запису (ім'я автора), основну назву документа, відомості, що належать до назви (пояснюють і доповнюють її), відомості про відповідальність (містять інформацію про осіб і/або організації, які брали участь у створенні документа), пошукові дані архівного документа, примітки.

Пошукові дані: назва архіву, номер архівного фонду, номер опису, номер справи (одиниці зберігання) за описом, місцезнаходження об'єкта виноски (кількість аркушів загалом чи аркуш, на якому подано об'єкт виноски).

Для позначення пошукових даних архівного документа використовують такі скорочення слів: «Ф.» («Фонд»), «Оп.» («Опис»), «К.» («Картон»), «Спр.» («Справа»), «Од. зб.» («Одиниця зберігання»), «Арк.» («Аркуш»), (б/д) — без друку, (б/м) — без міста тощо. Між елементами пошукових даних ставлять знак «крапка».

Для позначення назви архівної установи в описах застосовують скорочення. Розшифровку скорочення дають у першому посиланні на відповідний архів або у окремому переліку скорочень до тексту. Наприклад: ЦДІАК України (Центральний державний історичний архів України, м. Київ); ДА СБ України (Державний архів Служби безпеки України); ЦДНТА України (Центральний державний науково-технічний архів України).

¹ Яцків М.Ю. Зачався чардаш...(б/д). ВР ІЛ НАН України. Ф. 98. Од. зб. 293. Арк. 1.

² [Праці П.К. Грімстед]. ЦДАВО України. Ф. 14. Оп. 7. Спр. 19. 284 арк.

Якщо справа (одиниця зберігання) чи певний архівний документ, який зберігають у цій справі, не має назви, то її формулює дослідник. У цьому разі назву справи подають у квадратних дужках до або після пошукових даних про документ.

Виноски на архівні документи з архівів зарубіжних країн подають мовою певної країни згідно з усталеною в цій країні та архіві системою описування та посилань (усе зі скороченнями).

¹⁵⁴Mitosek S. Literatura i stereotypy. Polska Akademia nauk. Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1974. S. 174.

¹⁵⁵Sprawozdanie dyrektora Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. *Gazeta Lwowska*. Lwów, 1843. № 123.

²³ Mycielski J. Sto lat malarstwa w Polsce 1876—1860. Kraków, 1902. S. 463.

Через кілька сторінок:

³⁷ Mycielski J. Sto lat... S. 92.

³⁵ Lobieski F. Opisy obrazów znajdujących się w kościołach miasta Lwowa. *Gazeta Lwowska*. 1853. № 46. S. 182.

³⁶ Ibid. S. 182.

ВИСНОВКИ

Як бачимо, тема бібліографічного опису, зокрема виносок, цитувань є досить складною та, можна сказати, нелегкою, оскільки автори рідко задумуються над важливістю їх оформлення та уніфікування. Дуже багато праць, які потрапляють до редактора, вміщують різні за стилем подавання виноски, що ускладнює його роботу. Автори знаходять матеріал з різними бібліографічними описами, зокрема і за міжнародними стандартами, використовують його у своїх роботах, не звертаючи уваги на різницю в оформленні.

У цих рекомендаціях ми намагались подати найчастіше застосовувані варіанти оформлення виносок у вітчизняних наукових працях: стандарт ДСТУ 8302:2015, стиль АРА та Chicago, з'ясувати їх види, відмінності, форму та схематичне зображення загалом.

Аналіз цих трьох стилей оформлення виносок засвідчує, що усі вони подібні між собою складниками (вирізняються лише виноски у вигляді QR-кодів), і це зрозуміло, бо ж саме вони розкривають інформацію про автора та джерела. Різниця між ними полягає у формі подачі (порядок розміщення слів, розділові знаки, написання тощо): диявол у деталях.

На перший погляд робота з бібліографічним описом не є складною і важливою, але, як бачимо, не все так просто... Перш ніж друкувати працю, потрібно обдумати не лише її тему, виклад, а й обрати та правильно оформити додатковий матеріал у вигляді виносок і цитат у тексті. Тому нашим завданням було показати усю цю «кухню» та, можливо, полегшити роботу усім тим, хто пише чи лише починає писати.

Добре продумана система виносок у науковому тексті допомагає саме читачам (без яких будь-яка книга, видавництво є «мертвим»), знайти необхідну інформацію, полегшує сприйняття тексту і свідчить про культуру видання загалом. Зауважимо також, що впровадження різних, а саме міжнародних правил бібліографічного опису у працях, полегшує інтеграцію українських видань у світовий науковий простір.

КОРИСНІ ПОСИЛАННЯ

1. Грудініна Н.Д. Бібліографічне оформлення наукових праць — проблеми і перспективи: тези доповідей Міжнар. наук. конф. «Бібліотека. Наука. Комунікація». НБУ імені В.І. Вернадського. 2015. 6—8 жовт.
2. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. Нац. стандарт України. Вид. офіц. [Уведено вперше; чинний від 2016.07.01]. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. 17 с.
3. ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання. Нац. стандарт України. Вид. офіц. [Чинний від 2007.07.01]. Київ: Держспоживстандарт України, 2007. 47 с.
4. Поправки, внесені в Національний нормативний документ ДСТУ 8302:2015. *Інформаційний покажчик стандартів*. 2016. № 12 (408). С. 103.
5. URL: <http://www.apastyle.org>
6. URL: <https://www.mendeley.com/guides/apa-citation-guide>
7. URL: http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html

Науково-виробниче видання
ВИДАВНИЧИЙ ДІМ «АКАДЕМПЕРІОДИКА»
НАН УКРАЇНИ

**ВИНОСКИ
У НАУКОВОМУ
ТЕКСТІ**

**МЕТОДИЧНІ
РЕКОМЕНДАЦІЇ**

Укладачі
*Яловнича Ірина Львівна,
Каніщева Вікторія Миколаївна*

Технічне редагування *Т.С. Березяк*
Комп'ютерна верстка *В.М. Каніщевої*

Підп. до друку 27.12.2024. Формат 60 × 84 /16.
Ум. друк. арк. 1,74. Обл.-вид. арк. 1,41.
Тираж 50 прим. Зам. № 7551.

Видавець і виготовлювач
Видавничий дім «Академперіодика» НАН України
01024, Київ, вул. Терещенківська, 4
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів
видавничої справи серії ДК № 544 від 27.07.2001